

X.

Vajjon a rendszer: mely szerint minden egyes nemzetiségnek jogköre a törvény által határozottak meg, gyakorlatilag alkalmazható-e hazánkban?

Hogyan e kérdésre válaszoljunk, szükséges mindenekelőtt, hogy azoknak nézetei iránt legyünk tisztában, kik a nemzetiségi kérdés megoldását e rendszer alkalmazásától várják.

„Nincs Európában állam – így okoskodnak e rendszer barátai, – hol a polgári s politikai jogok gyakorlata bizonyos nemzetiséghez volna kötve, s az ország különböző ajkú lakói között elvben a legtökéletesebb egyenlőség nem ismertetnék el; és mégis, kivéve Sveitcot, nincs állam, melyben gyakorlatilag egy bizonyos nemzetiség nem emelkedett volna uralomra. Ha tehát azt akarjuk, hogy hazánkban a nemzetiségek egyenlősége írott malaszt ne maradjon: szükséges, hogy a kisebbségnek jogait törvény által biztosítsuk, mi csak úgy lehetséges, ha azon köröket s eseteket, melyekben az egyes nemzetiségeknek nyelve közdolgokban használtatik, nem engedő (permissiv)

hanem parancsoló (imperatív) törvények által kijelöljük s egyszersmind egy bizonyos arányt állapítunk meg, melyben az egyes hivatalok a különböző nemzetiségek között felosztandók.

A nemzetiségi kérdés e szerint csak úgy oldathatik meg, ha:

1-ször: biztos szabályokat állítunk fel, melyek szerint az egyes nemzetiségnek köre meghatározható.

2-szor: ha egy igazságos kulcsot alapítunk meg, mely a fontosabb hivataloknak a különböző nemzetiségek közötti felosztásánál alkalmazható.”

Lehetséges-e ez hazánkban?

Első tekintetre úgy látszik, ily szabályok felállításának s ily kulcs megalapításának nincsenek nehézségei.

„Ha törvény által kimondatik: hogy minden községben, megyei járásban s egész megyékben, kerületekben és városokban közigazgatási, tanácskozási s általánosan hivatalos nyelvül az szolgáljon, mely az illető hatóság, járás, megye, kerület vagy város lakossága általános többségének nemzeti nyelve;”

„s ha a megyék, járások és kerületek– szinte törvény által – akként rendeztetnek, hogy egy-egy járás illetőleg kerületben vagy megyében oly községek egyesíttessenek, melyek legalább általános többségre nézve ugyanazon nemzetiségű lakosokat foglalják magokban; – ”

„ha azonkívül törvényben kimondatik, hogy a megyei, szabad kerületi, vidéki és városi képviselők a területükön lakó különböző nemzetiségek számaránya

szerint alakítandók s hogy ezen számarány szolgáljon zsinórmértékül a kormánynak is azon magasabb birói s közigazgatási hivataloknál, melyek kinevezésétől függnék: úgy látszik e nehéz feladás megoldottnak tekinthető¹⁾.

De vessünk egy tekintetet viszonyainkra s nézzük a nehézségeket, melyekkel e rendszabályok practicus kivitele hazánkban járna.

Miután a különböző nemzetiségek vegyesen laknak és szt. Istvántól kezdve a legujabb időkig sem a megyék alakításánál, sem azoknak járásokra való felosztásánál, sőt még az egyes községek telepítésénél, soha a lakosok anyanyelve tekintetbe nem vétetett: több megyében egy nemzetiség sem bír absolut többséggel; másokban a többség oly csekély, hogy azok között, kik a statistika ezen nemével foglalkoznak, vitatkozás tárgyát képezi. A megyéknek nemzetiségek szerinti alakítása ennélfogva az ország egy nagy részének új felosztását kívánná, mely annál nagyobb nehézségekkel volna összekötve, minthogy ott, hol a népesség vegyes, az egyes nemzetiségekhez tartozó községek is elszórva léteznek, sőt többnyire még az egyes községek népessége is különböző nemzetiségű elemekből áll. –

De tegyük fel, hogy az ország ilyenén új felosztása nehéz, de nem kivihetetlen. Mindenesetre e rendszabály eredménye azon elvektől s azon módtól függ mely szerint az végrehajtatik, s így mindenekelőtt az iránt kell tisztába jönnünk:

¹⁾ Az 1861-iki országgyűlés által a nemzetiségi kérdés tárgyában kiküldött választmányhoz a kisebbség által benyújtott különvélemény szavai.

1-ször: kire bizassék az új felosztás?

2-szor: mily elvek szerint történjék az?

Mint csaknem minden kérdésnél úgy itt is a feladat első tekintetre könnyűnek látszik.

Alkotmányos országban a területnek újból felosztása kétségen kívül a törvényhozás hatásköréhez tartozik s attól minden jogfogalmak összezavarása nélkül nem vonathatik el. De vajjon remélhetjük-e, hogy a cél, melyért ezen intézkedést ohajtjuk, ezen uton elérhetjük?

Feladásunk az ország különböző nemzetiségeinek megnyugtatása s ez csak úgy várható, ha törvényhatóságaink új felosztása nem csak igazságos, hanem az ország különböző nemzetiségei által igazságosnak ismertetik el; s vajjon remélhetjük-e ezt, ha azzal törvényhozásunkat bizzuk meg, azaz oly testületet, melyben a magyar elem tagadhatatlan többségben áll s melynek eljárása ellen egyes nemzetiségek részéről eddig is annyi panasz emeltetett? – – Ha önmagunkat ámitani nem akarjuk s a nemzetiségi agitatio egész történetére visszatekintünk, nem ringathatjuk magunkat ily édes csalódásban, sőt meggyőződünk hogy ezen lépés csak új panaszokra törvényhozásunk ellen, s új nemzetiségi agitációkra adna alkalmat, mely utóbbiakat azonban akkor sem kerülhetjük el, ha az országnak nemzetiségek szerinti felosztása a fejedelemre bizatnék. Mert, ha a kérdést mellőzzük is: vajjon célszerű-e? hogy alkotmányos országban a kormánynak a választókerületek új felosztására, melytől a törvényhozó test alakulása függ, korlátlan befolyás engedessék: csakugyan az optimismusnak rendkívüli adagára lenne szükségünk hogy feltegyük, miként a

felosztás, ily módon eszközölve, a nemzetiségek megnyugtatóhoz vezetne. – Igaz hogy a fejedelem a nemzetiségi pártokon felül áll s hogy ellene azon okok, melyekért törvényhozásunk részrehajlással vádoltatik, nem hozathatnak fel, de miután a törvényhatóságok s választókerületek új felosztása oly módon nem eszközölhető, hogy ez által egyes nemzetiségek jelen kedvezőbb állásuktól megfosztva vagy reményeikben csatlakozva nem éreznék magokat: az eredmény ezen esetben is csak az lehet, hogy minden elégedetlenség az ellen fordul, ki a felosztást eszközölte. Megengedem ok nélkül, de azért nem kevésbé keserűen, s a tapasztalások, melyeket a Szerbvajdaság felállítása és az erdélyi választókerületek új alakításánál szereztünk: eléggé bizonyítják ezen nézetünket.

De bárki legyen az, kire a megyék, járások s választókerületek új felosztása s az egyes kerületek nemzetiségének meghatározása bízatik: elkerülhetlenül szükséges, hogy mindenek előtt azon elvek iránt egyezünk meg, melyek szerint az egyes polgároknak nemzetisége megítélendő.

Az ó monda szerint hét görög város vitatkozott a dicsőség felett: melyik számíthatja Homért polgárai közé. Ha a ország a lakosak nemzetisége szerint újra felosztatik s az abszolút többségnek nyelve az egyes megyékben s kerületekben imperatív törvény által, mint hivatalos nyelv, hozatik be: akkor Magyarországon minden ember, kit az ég több gyermekkel megáldott, hasonló kitüntetésre számolhat. A kérdés, mily nemzetiségre határozza el magát valaki? – főképp oly esetekben, midőn a majoritás a kerületben kétséges, – a legnagyobb fontossággal bír; s mivel az állam,

melytől minden nemzetiség hasonló oltalmat vár, nem engedheti, hogy bármelyik közülök az egyeseknek szeszélye, vagy roszakarata által, melylyel saját nyelveket megtagadják, jogaitól megfosztassék, nem marad hátra egyéb, mint bizonyos szabályokat állítani fel, melyek szerint minden egyesnek nemzetisége meghatározatik.

Első tekintetre ez különösnek látszik. A nemzetiségnek fogalma napjainkban alig határozathatják meg másképp, mint a nyelv szerint s úgy látszik ha valami, legalább azon kérdés eldöntése az egyest illeti: mily nyelvet akar elismerni anyanyelvének? De bármily nevetséges következtetésekhez vezetne is, ha az egyes nemzetiségének meghatározása nem reá magára bízatik, hanem mindenki akarátja ellen és bizonyos szabályok szerint törvényesen magyarnak, slávnak vagy románnak marasztaltathatik el: – mindez csak a rendszer szükségése következtetése.

Ha azon körülmény, hogy valaki egy bizonyos nemzetiségnek tagja, jogokat ad, melyek nem csak az egyesre,¹⁾ de az államra nézve fontosak; ha az egyes törvényhatóságok hivatalos nyelve a lakók abszolút többségének nemzetisége szerint parancsolólag határozatik meg s e szerint az állás, melyet a különböző nemzetiségek az országban elfoglálnak, az ország egyes törvényhatóságaiban lakó egyének anyai nyelvétől függ: ennek meghatározását az egyeseknek önkényére bizni nem lehet.

¹⁾ Miután hazánk egyes nemzetiségeinél a hivatalképes egyéneknek száma csekélyebb, kétségtelen: hogy az, ki hivatalt kíván az által hogy magát más nemzetiség tagjának vallja, – kilátásait javíthatja.

Mily elvek szerint határozassék el a nemzetiség kérdése egyes esetekben, az egyeseknek nyelve, s ne-
vöknek hangzása vétessék e tekintetbe, vagy az elődök?
s az utóbbi esetben mily szabályok szerint? Az egyesek
faja, mint a régi germánoknál s Amerika ős lakóinál
az anya, vagy pedig, mint újabb időben szokás, az
apa szerint határozassék-e el? – s az ítélet ki által,
mily bizonyítékok, s mily eljárási formák szerint mon-
dassék ki? – mindezeknek megvitatását azokra bízom,
kik a nemzetiségi kérdés megoldását ezen úton keresik.
– Én részemről csak azon feltételeket akartam kije-
lőlni, melyektől e rendszer alkalmazása hazánkban
függ,- s ki e tárgyról komolyan gondolkodott át fogja
látni, hogy a fentebbiekben nem állítottam föl semmit,
mi az elfogadott elveknek nem lenne következése. –
Mert valamint abból, ha a nyelvnek használata nem
az egyeseknek szabadakarátára bízatik, hanem pa-
rancsoló törvény által határoztatik meg, önként követ-
kezik: hogy a kérdés felett minden egyes körnek
melyik legyen hivatalos nyelve, egy felsőbb hatalom-
nak, az az a kormánynak, vagy törvényhozásnak kell
határoznia: ugy e határozatnál csak az absolut majori-
tást állithatjuk fel zsinórmértékül, melyben egy vagy
más nemzetiség bizonyos körökben áll; mi ismét azon
következést vonja maga után, hogy miután e majori-
tások alakulása, mely az egyes nemzetiségek jogköré-
nek alapját képezi, azon módtól függ mely szerint
minden egyesnek nemzetisége meghatároztatik: erre
nézve szabatos elvek felállítása s azoknak szigorú
alkalmazása válik szükségessé.

S ezekből nézetem szerint világos, hogy e rendszer,
mely oly országokban is, hol két vagy három nem-

zetiség nagy, tömör tömegekben lakik egymás mellett, – sok okoknál fogva veszélyes, de talán kivihető: nálunk gyakorlatilag kivihetetlen; miután hazánkban, ha csak a nagyobb nemzetiségeket számítjuk is, a magyaron kívül a román, sláv, szerb, orosz és német azaz hat nemzetiség annyira vegyesen fordul elő, hogy az egyes nemzetiségeknek határait kijelölni lehetetlen.

—